

საქართველოს სახელმწიფო სიმბოლოების
კომისიის წევრი

ერთიანი საქართველოს სახელმწიფო გერბი და დროშა (XII-XIV სს)

XI-XII საუკუნეების საქართველოს მჭიდრო ურთიერთობები ჰქონდა დასავლეთ ევროპის ქვეყნებთან ჯვაროსანი რაინდების საშუალებით და, აქედან გამომდინარე, ბუნებრივია, იქ შექმნილ მდგომარეობასაც წყნად იცნობდნენ. საქართველოში ამ დროს რაინდული გერბები, თავისი კლასიკური სახით, არ არსებობდა, რაც, წყნე ახრით, გამოწვეული იყო იმით, რომ ევროპისაგან განსხვავებით წყნეთან ძლიერი ცენტრალიზებული სახელმწიფო ხელისუფლება არსებობდა და ამიტომაც, განმასხვავებელი ნიშნების ტარება საჭირო არ იყო. ამასთან ერთად, საბრძოლო იარაღი პირად საკუთრებას კი არ წარმოადგენდა, არამედ იგი სახელმწიფო 'ხარდახანში' ინახებოდა და მოლაშქრეებს მხოლოდ ბრძოლის წინ ურიგდებოდა. ეს გამორიცხავდა იარაღის ერთი და იმავე პიროვნების ხელში მოხვედრას, ხოლო გერბი კი შემკვიდრებით გადასულ „დასურათებულ“ ფარს წარმოადგენდა.

დასავლეთ ევროპაში, კლასიკური ჰერალდიკის ქვეყნებში, ეროვნულსა (ერისა) და სახელმწიფო (ხელმწიფოს) სიმბოლოებს განასხვავებდნენ. მაგ: ინგლისში ეროვნული იყო წმ. გიორგის სიმბოლო, სახელმწიფო კი - წითელზე სამი ოქროს ლეოპარდი; შოტლანდიაში ეროვნული იყო წმ. ანდრეას სიმბოლო, ხოლო სახელმწიფო - ოქროზე წითელი ღრიკი; დანიაში ეროვნული იყო წითელზე თეთრი ჯვარი ე.წ. „დანებროგი“, ხოლო სახელმწიფო - ოქროზე სამი ღურჯი ლეოპარდი; შვედეთში ეროვნული იყო ღურჯზე ოქროს ჯვარი, სახელმწიფო - ღურჯზე სამი ოქროს გვირგვინი და ა.შ. ანალოგიური მდგომარეობა იყო ევროპის სხვა ქვეყნებში. აქვე ვიტყვით იმასაც, რომ ქვეყნის სახელმწიფო დროშა ქსოვილზე გადატანილი სუბერენის გერბი იყო, ან მასზე გამოიყენებოდა გერბის ფერები. როგორი ვითარება გვაქვს საქართველოში?

ითანე ბატონიშვილი თავის „კალმასობაში“ აღნიშნავს, რომ მეფე დავით IV აღმაშენებლის (1089-1125 წწ.) გერბზე „ცხენი რქოსანი“ იყო გამოსახული. „ღერბსა ამა მეფისასა - წერს იგი - შესძინეს ცხენი რქოსანი, რომელიც მოიპოვა თვით მეფემან, მიმავლამან მარტომ ტფილისიდან ქუთაისს საშენებლად, ესრეთ, რომელ იხილა მცხეთის იწროთა ადგილთა შინა ცხენი ესე რქოსანი, დაუძახა მეფემან, და მოვიდა

მეფისათანა, და შეიპურა მეფემან. და მაშინ მოვიდნენ მონაჩოცა მეფისანი, და ბიანა მეფემან 'შეკასმა ცხენისა ამისი, და აღუდგა ღაგამი წმიდის გიორგის ცხენისა, რომელიც აწ არს გელათსა შინა მიხეხითა ამით, რომელ სული არა იყოსრა ცხენი იგი. გარნა განაგებითა ღვთისათა მოეცა ცხენი იგი, რომელ დღეუოულ ვლითა უშენთა ადგილთა შორის და აგულსმცდგინებდა მუშაკთა, რომელ ცხენი იგი ესრეთ იყო მკვირცხელ და მაღლი, რომელ ერთს დღეს ადრე მივიდის ტფილისიდან ქუთაისს და მუნიდგან ქართლს, და ქართლითგან კახეთს, და ეს ცხენი არცა გახდის და არცა მოივალის. და მაშინ სჯნა წმიდამან, რომელ ცხენი ესე მოეცა განაგებით, რათა მაღალია მოვლიდეს თვისთა ქვეყანათა და განამხნობდეს მუშაკთა“.

„ცხენი რქოსანის“ (რომელიც ევროპაში მონოკეროსის სახელითაა ცნობილი) კმბლემური გამოსახულება ფართოდ იყო ცნობილი მაღალი რანგის ქრისტიან სუბერენთა კმბლემარტიკაში. სახელმწიფო ინსიგნიებზე მისი გამოსახვა იმას ნიშნავდა, რომ ქვეყანას ჰყავდა ცხებული ქრისტიანი ხელმწიფე. რომელსაც თავად უფალი მფარველობდა. ამ კიდნას ბიბლიური საწყისები გააჩნია „მოამადლებ რქას წყმას მარტორქის რქისებრ, ცხებული ვარ ხასხასა 'ხეთით“ (ფსალ. 91. 11) და „მარტორქის ძალაა იგი (უფალი) მისთვის; ჭამს მის მგრებს, ძელებს უმტვერებს და თავისი ისრებით გმირავს“ (რიცხ. 24. 8). ეროპაში ფართოდ იყო გავრცელებული „ცხენი რქოსანის“ გამოსახულება, ხოლო რუსეთში იგი იფანე IV მრისხანის (1462-1505 წწ.) დროს გამოჩნდა და, როგორც ფიქრობენ, ინგლისიდან უნდა შემოსულიყო.² ამის შემდეგ კი ეს სიმბოლო გამოსახეს სახელმწიფო ბეჭდებსა და მონეტებზე, რომელსაც მეფის სახელთან ერთად ფსალმუნის სიტყვებიც ამკობდა.

ამ შემთხვევაში რქა იმ ძაღლის გამოხატულებაა, რომელსაც უფლის შეწვევით მტრის, ბოროტი ძაღლების დამარცხება შეუძლია. რქა, როგორც ჯერის აღუგორიული განსახიერება განიხილება ახალ აღთქმაშიც: უფალმა „აღგვიმაღლა რქა ხსნისა“ - ამბობს ღუკა მახარებელი (I. 69). სხვათა შორის, აქედან გამომდინარე, ევროპაში XVII საუკუნემდე მარტორქის რქის ფხენილი, როგორც შხამსაწინააღმდეგო საშუალება, აფთიაქებში ითიდებოდა. საერთოდ კი, უნდა ითქვას, რომ „ცხენი

რქოსანის“ გამოსახულება თავიდანვე ცნობილი იყო პირველი ქრისტიანებისათვის და იგი თევზთან, პურთან და კრავთან ერთად ალფეგორიულად ქრისტეს განსახიერებდა.

საქართველოში „ცხენი რქოსანი“ უფრო თხის გარეგნობით არის წარმოდგენილი: შუა საუკუნეებში გავრცელებული ლეგენდის თანახმად, რომელიც ჯრუჭის „დავითის“ ილუსტრაციებზეა მიწერილი, „მარტორქა მხგავსი თხისაი ფიცხელი ვერვის შესხლებულ არს ჰეროზად, ხელსა ვითარ მთხადირების ქაღწულსა უბისწისა დააგდებენ წინაშე მისხა და მიივლის წაღთა ქაღწულისათა, ხელს ქაღწული პიოფის მას და მიივანს პლატსა მეფეთასა, ხელს ერთი რქა აქეს და მიივლის პირად ქრისტესა, რამეთუ არის უბის ვინა წყენ რქაი ცხორებისაი, სახლსა მინა დავითის ერძისა მისხსასა და ამაღლდეს ვითარცა მარტორქისა რქა წყისი“.

ეს ლეგენდა, რომელიც აღწერილია II - III სს-ის ქრისტიანულ ხოლომთაღოგოურ წიგნში „ფიზიოლოგია“, კათოლიკურ სამყაროში განსაკუთრებით XI საუკუნეში გავრცელდა და ამიტომაც „ცხენი რქოსანი“ პერადლიკამ ღვთისმშობელი მრთამისა და ქრისტეს ხორციულად შობის მისტიკურ სიმბოლოდ დააქანინა (XVI საუკუნის შექმნა, როცა პერადლიკა ცდილობდა ახალი ფორმები და იდეები მოეძებნა, „ცხენი რქოსანი“ უმანკოებისა და კეთილშობილების სიმბოლოდ იქცა).

პერადლიკურ ემბლემატიკაში „ცხენი რქოსანი“ რამდენიმე სხვადასხვა ცხოველის სიმბოლოს წარმოადგენს, კერძოდ - აქეს ცხენის თავი შუბლზე რქით, ირმის ტანი და ფეხები, ღომის კუდი და თხის წვერი. ეს ვითარება თავად მეფე დავით IV აღმაშენებლისთვისაც რომ კარგად არის ცნობილი ნანს მისივე სიტყვებიდან: „თითოეულთა მხეცთაგან შესაყებულსა მხეცსა ვემხგავსე“.

ინტერესმოკლებული არ იქნება თუ „ცხენი რქოსანის“ წარმოშობის საფუძვლებს შევეხებით, რომელიც წინაქრისტიანულ ხანაში დადასტურებული გრიფიდან (გრიფონიდან) იღებს სათავეს. ცნობილი არქეოლოგი ბ. კუფტინი განიხილავს რა დასავლეთ საქართველოს (კოლხეთის) არქეოლოგიური გათხრების შედეგებს, სადაც წინაქრისტიანული ხანის საბუჯდავებიც არის აღმოჩენილი, აცხადებს, რომ მათზე ამოტვიფრული გამოსახულებები გრიფებს წარმოადგენს. მათი ანალოგები ხეთურ, ბაბილონურ, ეგვიპტურ და სკვითურ სახეთ ხელოვნებაში მოგვეპოვება. გრიფები წარმოადგენს არწივისა და რომელიმე სხვა ცხოველის, უმთავრესად ღომის, ფრთოსან სიმბოლოს და მათი ძირითადი ატრიბუტი თავზე უკან გადაწეული რქაა. მცენიერი ეხება გრიფის ქაღალეური ეპოქის

კაპალოკურ ანალოგებს და აცხადებს, რომ ისინი საბუჯდავებთან ერთად, ბალთებისა და სარტყლების მორთულობაში გვხვდება როგორც ძალაუფლების სიმბოლოს გამოხატულება და ფრთების გარეშე არის მოცემული. მათი ფიგურები ცხენის ფორმით არის წარმოდგენილი და ამიტომაც მცენიერი მათ „გრიფ-ცხენებს“ უწოდებს⁹.

მე.წ. VIII - VII სს-ში გვირგვინოსანი გრიფი ურარტუს სახელმწიფო სიმბოლოდ გვევლინება. ამავე პერიოდში გრიფი, როგორც ოქროს მცველი გენია, საბურძნეთსა და სკვითებში გვხვდება⁷.

საინტერესოა, რომ ბ. კუფტინი „გრიფის“ შესატყვისად ქართულში მიიხნევს ფასკუნჯს⁸. ფასკუნჯისა და გრიფის იდენტურობაზე მიუთითებს დავით ბატონიშვილიც თავის ლექსიკოგრაფიულ ნაშრომში⁹. აღნიშნის დროსა ისიც, რომ ანტიკურ იბერიაში წარმინებულთა სოციურთ საოჯახო ნივთს ფასკუნჯის ფორმა აქონდა¹⁰.

ადრეული სორასტრიზმის ეპოქის სპარსეთში რქით შემკული ფრთოსანი ღომი არიშანის (ანპრიშანის), ბორტების საწყისის განსახიერებაა. იგი ორმუხვის (აპურა-მახდას) მიერ შექმნილი კაცისა და ხარის მკვლელად და დედამიწაზე სხვადასხვა უბედურების მომტანად გვევლინება. კეთილისა და ბორტის ბრძოლაში არიშანი მარცხდება და ქვესკნელში ვარდება, საიდანაც კვლავ იბრძვის და იმუქრება.

ამრიგად, სპარსულ ცივილიზაციაში რქოსანი არსება ბორტებას განსახიერებს. ამის საპირისპიროდ, ფრ. ლურინმატის მტკიცებით, ძველმა ებრაელებმა გრიფი გაიანზრეს როგორც კეთილი არსება, მცველი გენია და წარმოდგენილი მკვლადთ ქერუბიმის სახით¹¹ (ეს არც უნდა იყოს გასაკვირი, რადგან ამის მტკიცების საშუალებას სპარსული და ებრაული სამყაროს მუდმივი დაპირისპირება იძლევა. ფაქტობრივად, ის რაც სპარსეთისათვის ბორტებას წარმოადგენდა, ებრაული სამყაროსათვის სიკეთე იყო). მართალია, განვითარებულ შუა საუკუნეებში ბიბლიური ქერუბიმები წარმოადგენდნენ ექვსფრთველებს, რომელთა ფრთებს შორის აღამიანის სახეა მოცემული, მაგრამ, უნდა ვთქვათ, რომ ადრეულ ქრისტიანობაში ქერუბიმები ფრთოსანი ცხოველის სახით გამოისახებოდა.

ქრისტიანულ იკონოგრაფიაში ქერუბიმები რქის გარეშე არიან წარმოდგენილი. ისინი, როგორც ედემის აღმოსავლეთის კარიბჭის მცველნი „ცეცხლვანი, მბრუნავი მახვილით“ არიან შეიარაღებული. ფრთოსანი ქერუბიმები, როგორც უფლის სიტყვის მცველები, სჯულის კიდობანზე არიან წარმოდგენილი (გამოს. 25. 18-20). დიონისე

არეობაგული (პეტრე იბერი) აცხადებს, რომ მათ სეკიურ თერაპიაში, სერაფიმების შემდეგ მეორე ადგილი უკავიათ და ქერუბიმი ითარგმნება როგორც „სიმრავლედ ცნობისა ანუ განფენად სიბრძნისა“¹². აქედან ნათლად ჩანს, რომ ქერუბიმები, როგორც უფალთან ყველაზე დაახლოებულნი, ჭეშმარიტი ქსოთერული ცოდნის მატარებლები არიან. როგორც პავლე მოციქული აცხადებს, ბერძნებისათვის ეს ცოდნა არ იყო ბოლომდე გამჟღავნებული (1-კორ. 1. 19-23), თუმცა, ქართველი მეფეთ მეფე დავით IV აღმაშენებლისათვის იგი საცნაურია:

„ელღინთა მიერ ვერ ცნობაი
სიბრძნითა ღმრთისათა ღმრთისაი
და შემოქმედისაგან შექმნილთა მიმართ
ცვალები თაყუანისცემისაი სრულ-ვეყე...“¹³

წარმოდგენილი მასალები საშუალებას გვაძლევს ვთქვათ, რომ მცირეაზიური გრიფისა და ბიბლიური ქერუბიმების ანალოგად (მხედველობაში მაქვს მათი, როგორც მკველის, მფარველი გენიის თვისებები) ევროპამ მონოკეროზი, იგივე „ცხენი რქოსანი“ შეითვისა. ბუნებრივია დავით IV აღმაშენებელმა, როგორც ევროპული ორიენტაციის მეფემ, მისი ევროპული სახე გამოიყენა. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში, ბიზანტიის მსგავსად, საეკლესიო ბარელიეფებზე მცირეაზიური გრიფის გამოსახულებები გამოიყენებოდა, რომლის შესანიშნავი ნიმუშია სამთავისის მონასტრის გრიფი (გრიფონი) (XI ს.).

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, დავით IV აღმაშენებლის სახელმწიფო (ხელმწიფის) გერბის ემბლემა მართამ ღვთისმშობლის სიმბოლო თეთრი „ცხენი რქოსანი“ იყო. პერალდიკური კანონების მიხედვით იგი გამოსახული იყო არა ეროვნულ (ერის) „გორგასლიან-დავითიან“ თეთრ დროშაზე, არამედ ბაგრატიონთა სამეფო დინასტიურ დროშაზე, რომლითაც მეფის პირადი გეარდია, ე.წ. „მონასა“ გამოდიოდა.

ჩვენთვის საინტერესოა, თუ რა ფერისა იყო ერთიანი საქართველოს სახელმწიფო გერბის ველი და შესაბამისად დროშა. ამის განსაზღვრაში შესანიშნავად გვეხმარება პერალდიკური კანონები.

XIV საუკუნის წერილობით ძეგლში – „ხელმწიფის კარის გარიგება“ – ერთ საინტერესო ცნობას ვკითხულობთ, რომ სახელმწიფო ხარდახანში საბრძოლო იარაღებთან ერთად იხაზება „დიდი დროშა, დაბარჩაში ორნი თავგადაჭერილნი, ერთი თეთრი და ერთი შავი, შუბი სეფე აღმითა, ესე ყოველნი მნათობნი, მოკუდილნი ვერცხლითა და სპილენძიანი“¹⁴. თუ რა არის აქ თეთრი დროშა, ეჭვს არ იწვევს. იგი წმ. გიორგის საქართველოს ერთეული დროშაა, ხოლო რაც შეეხება შავ დროშას,

იგი სწორედ სახელმწიფო, ე.ი. ბაგრატიონთა სამეფო დინასტიურ დროშას წარმოადგენს.

ცნობილია, რომ ბაგრატიონები ბიბლიური დავითისა და სოლომონის ხორციელ მოაძმამკვლევად მიიჩნეოდნენ თავს ამიტომაც საგვარეულო-დინასტიურ ფერად მათ ფერს გამოიყენებდნენ. დავით ფსალმუნთმგალობელი ამბობს, რომ „შევიძისე ძაძი და იგავად ვიქეც მათთვის“ (ფს. 34. 13). ძაძი კი შავი სამგლოვიარო ტანსაცმელია, რომლის გახდას დავითი უფალს შეხიზოვს (ფს. 29. 12). ბიბლიური სოლომონ მეფე პირდაპირ აცხადებს: „შავი ვარ მაგრამ, მშვენიერი“ (ქებ. 1. 5). პერალდიკური კანონების მიხედვით შავი ფერი მწუხარებისა და სიბრძნის სემანტიკური მნიშვნელობის მატარებელია, რაც შესანიშნავად ასახავს ბიბლიური მამა-მეფის დავითისა და სოლომონის შინაგან მდგომარეობას. ამიტომაც არის, რომ „ვეფხისტყაოსანში“ ნესტან-დარეჯანი ამბობს, რომ მისი რიდე „ფერად ბედისა ჩემისა მსგავსად შავია“ (1291), ხოლო ტარიელი, მისი მწუხარე და სევდიანი ბედის გამო, მუდამ შავი ცხენით არის წარმოდგენილი. საინტერესოა, რომ სირია-პალესტინაში სუზერენთა და ღვთისმსახურთა შორის დიდი პოპულარობით სარგებლობდა შავი ფერი. შავი ფერის მანტიას ატარებდნენ არაბი ხალიფებიც, მუჰამედის მემკვიდრეობის ნიშნად. სწორედ ამიტომ, დღევანდელი არაბული დროშის შავი ფერი ისტორიული ხალიფატის მემკვიდრეობის ნიშანია.

შავი ფერის სახელმწიფო დროშის გაჩენა დავით IV აღმაშენებლის ხანას ეკუთვნის. მეფე დავითი თავის ანდერძში პირდაპირ ამბობს, რომ დემეტრეს „მიეცე დროშა ჩემი სვიანი და აბჯარნი ჩემნი სამეფონი და საჭურჭლენი ჩემნი სემონი და ქუემონი“¹⁵. აქ კი სახელმწიფო შავ დროშაზეა საუბარი, რომელზეც, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, თეთრი „ცხენი რქოსანი“ იყო გამოსახული, რადგან „დროშა ჩემი“ სწორედ მეფის საგვარეულოს პირადი დროშაა (საინტერესოა, რომ შავი ფერის დროშა პქონდათ კილიკიის მთავრებს რუბენიდების საგვარეულოდან, რომლებიც ბაგრატიდების (ბაგრატიონების) გვერდითა შტოს წარმომადგენლები იყვნენ). შავი ფერი ბაგრატიონთა გვიან შუა საუკუნეების საგვარეულო გერბშიც დასტურდება, როცა მასზე (შავზე) ქართველთა მეფეებმა წარმომავლობის აღმნიშვნელი, ბიბლიური დავით მეფის ატრიბუტები – ქნარი და შურდული გამოსახეს.¹⁶ ამასთან ერთად, როგორც პ. ფონ ვინკლერი ამბობს, საქართველოს სამეფო გვირგვინის ქუდი შავი ფერის ქსოვილისგან იყო შეკერილი.¹⁷

მოსკოველი ვექსილოლოგი (დროშათმცოდნე)

აქხალებს, რომ „საქართველოში უხუცესი დროიდან შავი ფერი ითვლებოდა ვაჟკაცობის, სიმტკიცისა და სამართლიანობისათვის ბრძოლის სიმბოლოდ. საქართველოს ყველა კუთხეში ეს ფერი ჭარბობდა ქართველი მამაკაცის ნაცმულობაშიც. მუომართა წიხები და ქედები უპირატესად ამ ფერისა იყო. ვასაკერი არ არის, რომ დავით მეექვსემ იმ რთულ პოლიტიკურ პირობებში, რომელიც იღახნათა ბატონობამ გამოიწვია საქართველოში, სწორედ ეს ფერი აირჩია დროშის ფონად, როგორც ქართველ მუომართა თავდადების სიმბოლო“.¹⁸ შავი, როგორც გალოცის ფერი, შეიძლება მართლაც მეზობელთა ვაჟკაცობის სიმბოლოდ განვიხილოთ, მაგრამ არამც და არამც სახელმწიფო დროშის ფერის არჩევის პირობად.

ქართველ მუომართა ნაცმულობაში შავი ფერის სიჭარბესთან დაკავშირებით კ. ჩილოყაშვილი წერს: „ქართველ ხალხს მტრის წინააღმდეგ ხანგრძლივი თავდაცვითი ბრძოლის წარმოება უხდებოდა, რამაც ერთგვარად განსაზღვრა მისი საბრძოლო ტექნიკისა და სტრატეგიის ხასიათი. ამ მიმართულებით ქურადლებას იქვე... გარემოსთან შეხამებული, შავი ფერის ტანისამოსის გამოყენება დამუ. თავისთავად ცხადია, დამის წყვედიადში შავად შემოსილი ღამჭრისათვის გააძვირებული იყო მტერზე მიპარვა და თავდასხმა... საბრძოლველად არა მარტო მუქი ფერის კოსტუმს, არამედ შავ საჭურველსაც ხმარობდნენ“.¹⁹ რის გამოც მუსლიმები აღმოსავლეთ საქართველოს ერთ-ერთი კუთხის მკვიდრთ „ქარაქაღდანებს, უწოდებდნენ, რაც ქართულად „შავფარიანებად ითარგმნებოდა.

როგორც ვხედავთ, დახველეთ ევროპაში მიმდინარე კერალდიკურ პროცესებს არც საქართველო ჩამორჩა, რაც სახელმწიფო სიმბოლოების შექმნაში აისახა. დავით IV აღმაშენებელმა დინასტიურ ფერად შავი, ხილი გერბის ემბლემად „ცხენი რქოსანი“ აირჩია, ეს სამეფო საგვარეულოს მკარველ წმინდანად ღვთისმშობელი გვევლინება.

საინტერესოა, რომ დახველეთ ევროპაში მიღებული წების მიხედვით მეფის მიერ დიდ სახელმწიფო ბეჭეტზე მფარველი წმინდანი ან გერბი გამოსახებოდა, ეს კი მისი სოციალური დაკანონების ტოლფასი იყო. ასე იყო, მაგალითად ინგლისში: გერბის სამი ლეოპარდი პირველად მეფე ჰენრი II-ის (1154-1189 წწ.) პირველი ცოლის ელიზინორა აკვიტანელის ბეჭეტზე გამოჩნდა, ხილი რინარდ I ლომულმა (1189-1199 წწ.) იგი 1198 წელს დააკანონა და დიდ სახელმწიფო ბეჭეტზე ამოტვიფრა. შოტლანდიის სახელმწიფო გერბში ლომის გამოსახულების გამოჩენა მეფე უილიამ I-ის (1165-1214 წწ.) დროს მოხდა, ხილი მისი

დაკანონება და დიდ სახელმწიფო ბეჭეტზე დატანა ალექსანდრე III-ის (1249-1286 წწ.) ეკუთვნის და ა.შ. სამწუხაროდ, ვერაფერს ვიტყვით იმის შესახებ, იყო თუ არა „ცხენი რქოსანი“ სოციალურად დაკანონებული ანუ ბეჭეტზე ამოტვიფრული, რადგან ამის დამადასტურებელი მასალა არ მოგვეპოვება. საქართველოში დავით IV აღმაშენებლის დროს, 1121 წელს, სოციალურად დაკანონდა წმ. გიორგი, როგორც ქვეყნის მფარველი (1121 წ. დიდგორის ომში პირველად გამოჩნდა საქართველოს ეროვნული დროშა წმ. გიორგის სიმბოლური – თეთრზე წითელი მართი სრული ჯვრით).²⁰ მეფე გიორგი III (1156-1184 წწ.) კი წმ. გიორგის ეროვნულ სიმბოლოსთან ერთად სახელმწიფო სიმბოლოდაც აკანონებს და მას საქართველოს დიდ სახელმწიფო ბეჭეტზე გამოსახავს. კონკრეტულად რომელ წელს შეიქმნა ეს ბეჭედი არ არის ცნობილი და, აქედან გამომდინარე, სუსტად ვერ განვსაზღვრავთ წმ. გიორგის სახელმწიფო სიმბოლოდ დაკანონების თარიღს.

ვახტანგ ბატონიშვილი ამბობს, რომ „მხედართმთავართა მათ აქედისთ დროშა თვითო და მეფესა ორი“.²¹ „ვეფხისტყაოსანში“ ვკითხულობთ: „ავღმართუ დროშა მეფისა, აღმთა წითელ-შავითა“ (397). აქ მოხსენიებული წითელი ფერი საქართველოს მთავარსარდლის, ამირსპასხალარის დროშას წარმოადგენს, რომლის ფაქტობრივი მფლობელი უმაღლესი მთავარსარდალი – მეფე იყო. ამას ადასტურებს XIII საუკუნის სომეხი ისტორიკოსი სტეფანოს ორბელიანი, რომელიც პირდაპირ აცხადებს, რომ საქართველოს ამირსპასხალარს „აქენდა დროშა წითელი თეთრი ნიშნით“.²² სულხან-საბა ორბელიანი ერთ საინტერესო განმარტებას იძლევა: „პორფილი და ბოსონი სისხლის-ფერობას მოსწავებს, მეფეთა და მღვდელ-მთავართა სამოსელი, რათა დახთიონ სისხლი მათი, ვითარცა ქრისტემან ერისათვის“.

კერალდიკაში წითელი ფერი მეფური ღირსების, უხენაესობის სემანტიკური მნიშვნელობის მატარებელია, თუმცა, ადრეულ რაინდულ გერბებში მტერთან ბრძოლაში დაღვრილ სისხლსაც განასახიერებს. საინტერესოა ისიც, რომ ძველი რომაელებიც ბრძოლის დაწყების ნიშნად მხედართმთავრის კარავზე წითელ ტოვას კიდებდნენ. ბუნებრივია, საქართველოშიც საბრძოლო დროშად წითელს გამოიყენებდნენ. ის, რომ შავი და წითელი საქართველოში სამეფო ფერებად იყო მიჩნეული, ჩანს ბაგრატიონთა გვიანი შუა საუკუნეების საგვარეულო გერბიდანაც,²³ სადაც შავზე გვარის წარმომავლობის სიმბოლოები – დავითის ქნარი და შურდული გამოსახებოდა, ხილი წითელზე – მათი სოციალური მდგომარეობის აღმნიშვნელი,

სამეფო რეგალიები, კერძოდ – სკიპტრა (ან სეფრო), რომელიც მათი სამეფო დირსების აღმნიშვნელი ხიმბილო იყო. კვერთხი და ხმალი, როგორც უმაღლესი სამთავლაქო და სამხედრო ხელისუფლების ხიმბილოები და თემიდას ხასწორი, როგორც უმაღლესი მსახურის აღმნიშვნელი ხიმბილო. რაც შეეხება გერბის ფარის დამკვეთ დომებს, ისინი ასევე ბაგრატიონთა წარმომავლობასთან არის დაკავშირებული და ბიბლიური სივრცის გაცხეხა და მისი შუადი სიმბოლის განსახიერება. სამწუხაროდ, XIX საუკუნეში საქართველოს რუსეთთან შეერთების შემდეგ ბაგრატიონთა გერბში შავი ღურჯით შეიცვალა, რაც ფაქტობრივად მათი რანგის დაწვევად უნდა მივიჩნიოთ.

როგორც დავინახეთ, განხილული მასალა საშუალებას გვაძლევს ვთქვათ, რომ საქართველოში,

ისევე როგორც დასავლეთ ევროპის კლასიკური პერალდიკის ქვეყნებში, ეროვნულ (ერისა) და სახელმწიფო (ხელმწიფის) ხიმბილოებს ანსხვავებდნენ. საქართველოს სახელმწიფო ხიმბილოს განეხა მეფეთა მეფე დავით IV აღმაშენებლის (1089-1125 წწ.) დროს მოხდა, რომლის გერბის ფიგურა დვითისმშობელი მარიამის ხიმბილო – თეთრი „ცხენი რქოსანი“ (მონოცეროზი) იყო. რაც შეეხება თავად გერბის ფარის ევლს, იგი ქართველი მეფის ბაგრატიონების დინასტიური (საგვარეულო) შავი ფერისა იყო, რასაც გვიან შუა საუკუნეებში წითელი ფერიც დაემატა. ბაგრატიონთა საგვარეულო გერბის ფარის 'შავ ევლზე' მათი წარმომავლობის ხიმბილოები – ბიბლიური დავითის ქარი და შურღული გამოისახებოდა, ხოლო წითელ ევლზე მათი სოციალური მდგომარეობის აღმნიშვნელი – სამეფო რეგალიები.

შ ე ნ ი შ ე ნ ე ბ ი :

1. თიანე ბატონიშვილი. „კავშირები“. ქართული პროზა. ტ. VI. თბ. 1984. გვ. 491
 2. Герн и Флаг России X-XX века. Авторский коллектив. Москва. 1997. გვ. 157.
 3. ჯ. რუკის „დავითი“. ხელნაწერთა ინსტიტუტი. H-1665. თბ. „ცხენი რქოსანის“ მინიატურა.
 4. დავით აღმაშენებელი. „გალობანი სინანულისანი“. თბ. 1989. გვ. 23.
 5. Б. А. Куфтин. „Материалы к археологии Колхиды“. ტ. I. თბ. 1994. გვ. 58.
 6. იქვე. გვ. 65.
 7. პერიოდზე „ისტორია“. IV. 13.
 8. Б. А. Куфтин. იქვე. გვ. 69.
 9. დავით და თიანე ბაგრატიონების დეკორატიული ნაშრომები. მოამზადა ღ. ქუთათელაძემ. თბ. 1967 (ნახ. „ფასკურჯი“).
 10. ს. ჯანაშია. შრომები. ტ. VI. თბ. 1988. გვ. 121.
 11. Б. А. Куфтин. იქვე. გვ. 67.
 12. პეტრე იბერიელი (ფსევდო-დითისე არეოპაგელი). შრომები. გამოსცა ს. ენუქაშვილმა. თბ. 1961. გვ. 118.
 13. დავით აღმაშენებელი. იქვე. გვ. 22.
 14. ქართული სამართლის ძეგლები. ი. დოლიძის რედაქციით. ტ. II. თბ. 1965. გვ. 87.
- როგორც ვხედავთ, სახელმწიფო ხარდახანში ორი – თეთრი და შავი დროში ინახებოდა. სიტყვები „შუბი ხეყე აღმთა“, შესაძლო დროში მიმანიშნებელია. ცნობილია რომ შუბზე აღმის აბმა ხელებოდა და, არა მცონია, იგი აღამაბმული შეენახათ. ვეიქობ, სიტყვა „აღმთა“-ს ნაცვლად, „აღმისა“ უნდა ეწეროს, რაც გადამწერის შეცვლილად შეიძლება მივიჩნიოთ.
15. მ. საბინინი. „საქართველოს სამთხე“. გვ. 513
 16. ხელნაწერთა ინსტიტუტი. Hd - 1543.
 17. П. П. фон Винклер. „Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в Полное собрание законов Российской империи с 1649 по 1900 г.г.“. СПб. 1900. გვ. 40.
 18. თ. ტარნოვსკი. „საქართველოს ისტორიული დროშები“. ურნალი – ისტორია, გეოგრაფია სკოლაში, №4. 1982. გვ. 69.
 19. კ. სილაგაშვილი. „ღამით ბრძოლის სოგიერთი ტაქტიკური ხერხი საქართველოში“. საქართველოს მეცნიერების მოამბე. XXIX - B. თბ. 1972. გვ. 123-125.
 20. ღ. კვლიაშვილი „ქართული პერალდიკის ისტორია“. პარლამენტის უწყებანი. № 27-28. 5.07.1997.
 21. ვახტანგ ბატონიშვილი. „ისტორიული აღწერა“... სანკტ-პეტერბურგი. 1814. გვ. 3.
 22. სტეფანოს ორბელიანის „ცხოვრება ორბელიანთა“-ს ძველი ქართული თარგმანები. მოამზადა ე. ცაგარეიშვილმა. თბ. 1978. გვ. 37-38.
 23. შავთან ერთად წითლის განეხა, როგორც ბაგრატიონთა დინასტიური ფერისა, თამარის ეპოქას უნდა მივაკუთვნოთ, რადგან „წითელ-შავი მეფის აღამი“ პირველად „ეპეფისტიკოსანში“ მოიხსენიება. ამ ფერმა თავისი განვითარება მხოლოდ გვიან შუა საუკუნეებში ჰპოვა.